

Tiberio Madonna

NOV IDO

(Novo Ido)

NOV IDO

Reflektante pri la strukturo di Ido, e konfrontante lu kun ita di Esperanto, me sempre remarkis ke en Ido on arivis nihiligar la difero quan povas portar en la vorti la chanjo dil dezinenco -o ad -a ed inverse; nam en Ido, difere de Esperanto, la radiki ne chanjas signifiko kande on chanjas lia dezinenco (sen adjuntar o remover afixi), ma chanjas nur lia rolo gramatikala. Kande exemple on remplasigas -o per -a transformante "puero" a "puera", on obtenas vorto qua simple signifikas "qua esas puero", adjuntante praktike nulo a la signifiko di la vorto per la sola remplasigo dil dezinenco. Lo esas sistemo logikala, ma ne tre utila praktikale, nam havas nula utileso chanjar la dezinenco dil vorto en tala kazi (pro ke la rolo gramatikala deduktetas de la kunteksto), dum ke en Esperanto la "ludo" dil dezinenci esas sistemo tre richa e produktiva.

Konfrontez:

en Ido "servisto kuza" povas chanjar a "servista kuzo" sen ke la senco chanjos substancale: "servisto kuza" esas servisto qua es kuzo, e "servista kuzo" esas kuzo qua es servisto. La senco substancala ne chanjas: la signifiko esas la sama, chanjante nur lejera nuanco neglijebla e poka utila;

en Esperanto "servisto kuza" esas servisto di kuzo, dum ke "servista kuzo" esas kuzo di servisto: tre diferanta, ka ne? La chanjo dil dezinenci efektigas substancala chanjo en la signifiko di la du *sintagmi, ed esas tre utila e precoza.

En Ido on povus skribar amba elementi dil *sintagmo en la sama formo di substantivi, e chanjus nulo: "servisto kuzo", t. e. servisto qua esas anke kuzo. On ya darfas kombinar nomi en pari, en qui una esas apoziciono dil altra: la papo Francisko, la rejo Umberto, la linguo Ido, ka ne?

La difero di rolo inter la substantivo e l'adjektivo esas ne necese distingenda, nam l'adjektivo esas simple qualifikanto qua akompanas nomo, e pro to, quale me ja dicis, lua rolo deduktetas de la strukturo di la frazo: kande lu akompanas nomo, lu esas adjektivo (o, plu juste, lu pleas la rolo di adjektivo); kande lu restas sola, lu funcionas kom substantivo. Ed en paro de substantivi ne importas dicernar l'adjektivo de la substantivo, nam li povas qualifikar reciproke, quale en l'exempli supera: "servisto kuzo" esas servisto qua es kuzo o kuzo qua es servisto; "la rejo Umberto" esas la rejo qua es Umberto ed Umberto qua es la rejo.

Adjektivo qua uzesas sola divenas, quale me dicis, automatale substantivo, o pronomo: "altra" esas adjektivo, exemple "altra homo", ma kande lu uzesas sola, mem kun la sama formo "altra", lu esas pronomo ed equivalas "altru". Ka ne esas forsan vera ke en Ido on darfus dicar indiferente "l'unu l'altru" o "l'una l'altra"? Do, kande adjektivo ne akompanas nomo, lu ipsa divenas nomo (o pronomo). On darfus selektar, por la pronomi en Ido, sive "a" sive "u", nam anke la vorti kun "a", se li ne akompanas nomo, esas egardenda kom pronomi.

Plusa exemplo: kande on dicas "esas multa pomi: prenez la boni e lasez la mali", on ne plus distingas l'adjektivi (bona, mala) de la substantivi, nam on uzas la sama pluralo (boni, mali) dil substantivi, e to pro ke en realeso l'adjektivi, ne akompanante substantivi, divenis ipse substantivi, e pro ta motivo ne esas necesa distingar la du klasi. Simple: kande adjektivo akompanas nomo, lu es adjektivo; kande lu esas sola, lu es nomo.

E do, pro quo selektar inter du dezinenci? La distingo ne esas necesa.

Me memoras ke me pensis pri to kande, laborante pri mea linguo "Eurikide", me renkontris desfacilesos lor aranjar la

paso de la verbi a lia derivuri: quoniam la verbi en Eurikide devis havar radiko finanta per vokalo, naskis problemo por transformar la verbi a substantivi e ad adjektivi; por evitar la hiati inter du vokali, me supresis la dezinenco (-e) di la substantivi, lasante la sola radiko verbala (finanta per vokalo) kom substantivo, exemple del verbo "saluta-re" on formacas la substantivo "saluta" vice "saluta-e". Ma por formacar adjektivi, obstaklo mem plu granda prezenteskis, nam la dezinenco dil adjektivi (-i) koincidis kun la dezinenco verbala di la tempo pasinta ("saluta-i" esas "salutis" en Ido). Quoniam la formaco di adjektivi nemediate de verbi esas sat rara, me rezolvis tote interdiktar lu. Ya lore me remarkis unesmafoye ke adjektivo darfus esar tranquile remplasigata per substantivo e la signifiko ne chanjas. Do me decidis ke en Eurikide, kande on volas formacar adjektivo de verbo (quale en Ido "parolar" -> "parola", "qua esas parolo"), on devas uzar la substantivo, kom apoziciono: "promiso parola" es "promiso qua esas parolo" e do simple "promiso parolo".

Kande me reflektis pri to, me vere aperceptis ke en Ido la difero inter adjektivo e substantivo kun la sama radikalo esas nur formala, e ke adjektivo povas esar chanjata a nomo.

Nu, pos to, la dedukto esas ke la du dezinenci Idala -a ed -o, qui ne havas la sama valoro kam en Esperanto, povas kunfluar ad un sola dezinenco: pro quo distingar adjektivi e substantivi/pronomi kande ca distingo esas neutila, e pro quo uzar du dezinenci vice un? De to, la questiono esas (e to esas l'esenco dil experimento): quo eventas se ni vere reduktas la du dezinenci ad un?

Ni videz.

Ante omno: ni selektez un de la du dezinenci, e supresez l'altra.

Pro du o tri motivi, me opinionas kom plu oportuna adoptar, por la du klasi, la dezinenco -o. Unesme, pro ke oportas distingar la singularo de la pluralo, e ni kustumas facar lo per alternigar -o ed -i (dum ke -a ne varias). Duesme, pro ke, adoptante -o, ni povas rezervar la liberigita -a por altra skopo, t. e. por la feminali (ni vidos to pose). Triesma motivo, etimologiale, povas esar ke per -i en la Latina (e pose en l'Italiana) finas la nomi e l'adjektivi kun temato -o, qui sequas la duesma deklinosistemo, e do l'alternado -o/-i esas plu normala etimologiale.

Reduktinte -o ed -a al sola -o, ni vidas ke la vokali "e, i, o" esas marki di vorto-klasi, dum ke "a, u" esas libera: nam fakte, se ni unigas adjektivi e nomi en un sola dezinenco (-o), pro plu granda motivo ni devas unigar nomi e pronomi, qui ya havas la sama rolo! La difero inter -o ed -u en la pronomi ldala esas nejustifikata, e venas de tordado ldala di ca du vokali Esperantala. Se en Ido la genro esas expresata per sufixi e ne per dezinenci, pro quo on expresas la neutra nedeterminita per simpla chanjo dil dezinenco? En Esperanto ito havas justifiko, en Ido ne.

En Ido on misinterpretis la motivo dil adopto en Esperanto di ca plusa dezinenco -u. En Esperanto (ed en Ido) la -o e la -a esas la vokali respektive karakterizanta la nomi e l'adjektivi. Do anke la pronomi (etimologiale pro-nomi), qui havas la rolo gramatikala di la nomi, devus havar la -o. E, fakte, en Esperanto la korelativi adjektiva (ia, kia, tia, ĉia, nenia) finas per -a quale lia kolegi nekorelativa, e la korelativi pronomo (io, kio, tio, ĉio, nenio) finas per -o quale la nomi. Ulte li, en la tabelo dil korelativi existas serio de vorti bivalida, t. e. qui es uzebla ulafoye kom adjektivi (kande li akompanas nomi) ed altrafoye kom pronomi (kande li ne akompanas nomi), e qui unigas ica du funcioni en la sama formo (anke de

to on pruvas la neutilesa distingar la du funcioni adjektivala/pronomala per du diversa formi); nu, por ta specala klaso di korelativi, qui esas same adjektivi e pronomi, e qui do povis recevar nek la -a nek la -o, Zamenhof ektiris nova dezinenco -u, qua esas la dezinenco bivalida (-a plus -o). Do ca vokalo -u esas en Esperanto la sumuro di -a plus -o, e ne vokalo karakterizanta la pronomi, quale erore lo facesis en Ido. L'Esperantala "iu venis" ed "iu homo venis" divenis en Ido "ulu venis" ed "ula homo venis", kun du formi "ulu/ula" en qui la -u di "ulu" havas nula justifiko e nula kohero kun la restajo dil sistemo morfologiala: singla vortoklaso havas un specala dezinenco, ma eceptale la pronomi havas du dezinenci, e pro quo? Se la distingado di genri (maskulala/feminala) per dezinenci refuzesis, ed adoptesis distingado per sufixi (-ul/-in-), adoptar en la pronomi distingado di determineso per dezinenci (-o/-u) esas nekoheranta. On lektas en la Kompletala Gramatiko Detaloza di Ido:

"Ma pro quo la du sufixi *-ul* e *-in* por markizar la sexuo, prefere kam dezinenci? Pro du motivi :

1e Genro e sexuo, quale ni vidis, nule havas l'importo quan ni inklinesas atribuar ad oli. Do esas plu racionala expresar per sufixo la sexuala ideo qua adjuntesas a la radiko di speco e rezervar al dezinenci ofico plu importanta. Nam, se la formi gramatikala havas kom esencala skopo «indikar la rolo dil vorti en la frazo» (ka la sexuo esas rolo?), lia uzo maxim utila certe esas karakterizar la diversa speci di vorti (substantivo, adjektivo, verbo, e. c.), nam to esas l'indiko maxim utila por la «konstrukto» di la frazo e por lua kompreno quika e certa.

...

Ni do lasez la dezinenci a lia vera rolo, precizigita supere. La sexuo esas gramatikala, en ula lingui, nur misuze;..."

Do segun ca vorti la dezinenci havas nur la tasko "karakterizar la diversa speci di vorti (substantivo, adjektivo, verbo, e. c.)" e ne indikar plusa kozo: nu, kad "ulu" ed "ulo" ne esas amba pronomi? Do, pro quo li havas du diferanta dezinenci, qui evidente indikas plusa kozo e ne nur la speco di vorto?

On lektas anke, en la sama verko:

"Unesme la questiono dil maskulalo o feminalo povas koncernar en Ido nur *la nomi di enti anmoza pri qui on volas indikar la sexuo*. Or, maxim ofte, esas nek necesa, nek mem utila indikar olu. De ico konsequas: la dezinenco **-o** dil substantivo suficas tam bone por la enti anmoza kam por la kozi. Nula special dezinenco esas necesa por l'uni o por l'altri. On ya ne povas vidar animalo en vorto indikanta kozo. Konseque, pro quo ni havus du dezinenci, kande un suficas?"

Tamen on adoptas du dezinenci por un speco di vorto, la pronomo, e ta du dezinenci -u ed -o indikas la determineso o nedetermineso di kozo, e ne la rolo gramatikala. Ca distingo en la pronomi diferas de la substantivi, qui sempre havas la dezinenco -o: *bono, bonulo, bonino, bonajo, boneso*.

Se la frazo "me renkontris bona homo" divenas "me renkontris bono", pro quo la frazo "me renkontris ula homo" ne divenas paralele e reguloze "me renkontris ulu", ma divenas stranje "me renkontris ulu"? Qua kohero esas en to?

La nomi e la pronomi, qui havas la sama rolo en la frazo, kondutas en diferanta maniero. On dicas "me trovis bona kozo" e to esas "me trovis bonajo"; ma on dicas "me trovis ula kozo" e to esas "me trovis ulu", ne "ulajo", nam "ulo" suficas ube "bono" ne suficas: "bono" esus "bona homo", qua

korespondus ad "ulu" kun -u, ube "bono" havas -o. Tala nesimetreso esas stranja komplikuro por linguo qua pretendas esar logikoza e reguloza.

En la citita paragrafi di la KGD on asertas, pri la linguo naturala, ke "la sexuo esas gramatikala, en ula linguo, nur misuze"; yes, la linguo naturala esas tre poke reguloza en to, quale en omno, ma, se li alternigas diversa vokali en la dezinenci di sama radiko, li facas lo (ultre ke por la pluralo) ya por la genro, en adjektivi, nomi e pronomi (L *bonum-bonam, filium-filiam, alium-aliam-aliud, quem-quam-quod*), e ne specale por la determineso o nedetermineso. Se la distingo di genro duktas anke a distingo di determineso, to esas nur marjinala konsequajo dil distingo di genro: *aliud* indikis simple la genro neutra e do referesis a kozo (= *altra kozo*), ube la korespondanta formi maskulala e feminala *alium* ed *aliam* logikale indikis personi rispektive maskula e femina (= *altra homulo* ed *altra homino*), sempre nedeterminita, do la distingo esis inter sexui (konsiderante la kozi kom sensexua e do neutra), e ne inter determineso e nedetermineso. Pro to, on ne komprenas pro quo en Ido on adoptis, pri la diversa dezinenci, difero di determineso prefere kam difero di sexuo; ed anke pro quo on rezonis diversamaniere pri la pronomi e pri la nomi.

En nia experimento do ni adoptos la sama sistemo por nomi e por pronomi, e do por uniformeso ni unigos ne nur adjektivi e nomi, ma anke pronomi. Ni atribuos a la dezinenci, quale en la linguo naturala, la tasko expresar la genro, nam per l'unigo di adjektivi, substantivi e pronomi, me ja dicis supere ke ni havas la du vokali "a" ed "u" liberigita, qui povas esar utiligata por indikar rispektive la feminali e la maskulali. L'adjektivi e la substantivi esas un sola kozo, nedistingata, e do la tota klaso en -o (adjektivi/substantivi/pronomi) recevos distingo di genro. Fakte anke en la linguo naturala on ne

distingas adjektivi e substantivi per diversa dezinenci, ma ta diversa dezinenci distingas la genri: exemple, en la Latina l'adjektivi havas la sama deklino-sistemi di la substantivi, nur kun poka ecepti, e la diversa vokali tematala en li (*bonum*, *bonam*) distingas la genri.

La konsequajo di co esas ke l'adjektivi sequos la sama dezinenci dil substantivi e (tre facile) konkordos kun li en nombro e genro (e kazo). Ni konkordigos l'adjektivi kun la substantivi (quale en la Latina), e to povus unesmapense semblar defacila, ma en Ido lo esos facila. La facileso esas en la fakto ke ni havos *sintagmi (adjektivo plus substantivo) kun la sama dezinenci, e to ne konstitucos defacilajo ma, kontree, facilajo. En la Latina ofte on ne havas la sama dezinenci en adjektivo e substantivo di la sama *sintagmo, pro ke, quankam l'adjektivi deklinesas quale la substantivi, on havas multa deklino-sistemi diferanta, e do substantivo e lua adjektivo povas ne apartenar a la sama deklino-sistemo. Kontree, en Ido ne existas plura deklino-sistemi, ma nur un sistemo, e pro to la konkordigo esos extreme facila e komoda. Anke kande adjektivo uzesos sola pro ke lua substantivo esos tacata ("*prenez le bona*" o "*la boni*"), on ne bezonos traktar l'adjektivo en maniero specala, ma on uzos lu samamaniere, quale en la cetera kazi, e lua eventuala pluraleso ja esos klara ed expresita.

Anke l'artiklo "la" subisos la sama destino dil adjektivi. "La" finas per "a" ne pro misterioza motivo, ma ya pro ke lu havas strukturale la sama rolo di adjektivo. Pro to en Esperanto lu havas la formo "la" kun la vokalo dil adjektivi; en Ido lo sama; en Occidental lu havas la formo "li" pro ke l'adjektivi kun dezinenco finas per -i; en Novial lo sama; en Interlingua lu havas la formo "le", ed -e esas anke la dezinenco dil adjektivi, kande li havas dezinenco. To omna ne

esas koincido. L'artikli, etimologiale, venas del adjektivi demonstrativa, e havas lia rolo.

La difero (e nekohero) esas ke l'artikli esas nevariebla, kontre ke en Esperanto l'adjektivi deklinesas. La lingui naturala, paradoxale, esas plu reguloza e koheranta, nam li deklinas l'artikli, kande anke l'adjektivi deklinesas.

Pro ta motivo, por havar logiko (ed anke facileso, pro la sama diskurso facita supere pri la facileso en la konkordigo dil adjektivi), ni atribuos anke al artiklo la sama vokali finala di adjektivi, substantivi e pronomi.

Rezume, ni havos ica sistemo: la vokalo -o por artiklo, adjektivi, substantivi e pronomi singulara epicena, la vokalo -a por le singulara feminala e la -u por le singulara maskulala. On povus anke adoptar -u por le epicena ed -o por le maskulala, ma me vidas kom plu oportuna l'altra maniero, pro du motivi: unesme, on ja kustumas uzar la -o por la normala substantivi, sen marko di sexuo, ed -u simple remplasus la sufijo -ul- (qua ja havas la vokalo *u*), ed aparus quaze kom "abreviuro" dil vorto kun -ul-: exemple *fratu* vice *fratulo*; duesme, la maskulali esas min ofta kam l'epiceni, e do esas plu bona rezervar finajo min bela (-u) por vorti min uzata; irge me remarkigas ke la vorti en -u, qual *fratu*, esas tamen plu bela, adminime meaguste, kam iti kun la sufijo -ul-, qual *fratulo*: do, irge, la chanjo esas amelioro. Por la pluralo: en Ido ni havas -i, e ni povas adoptar ca vokalo por le plurala epicena, qui esas le maxim ofta. Por la cetera du genri on ne disponas senfina vokali, e do on povas adoptar ca sama dezinento -i, ma adjuntante vice substitucante lu, por ne desaparigar la marki dil genri, do uzante -ai ed -ui, quin tamen on uzus nur kande on volas precizigar la sexuo, uzante simple -i en la maxim ofta kazi. Do *frata* e *fratu* vice *fratino* e *fratulo*, e *fratai* e *fratui* vice *fratini* e *fratuli*. Uli tordos la nazo pro ca solvo, ma, konkordante pri la

plu multa beleso di *frati* kam *fratai* e *fratui*, tamen me judikas *fratai* e *fratui* kom irgakaze plu bela kam lia korespondanti *fratini* e *fratuli*. Ka ni ne dicas anke *manui*, *portui*, *ritui*, *sexui*, ube la naturaleso postulus *mani*, *porti*, *riti*, *sexi*? E ne obliviez ke ta vorti kun -ui, qual *amikui*, uzesus multe min ofte kam lia korespondanti epicena, qual *amiki*, e vice vorti qual *amikuli*, certe min bela!

Ka ne esus plu bela, komencante letro, skribar "Kar amiku" kam "Kar amikulo"? Voluntez esar sincera.

Neutila precizigar ke, en la plurali, l'acento restus sur la sama vokalo dil singulari, do *fràtai*, *fràtui*, *amìkai*, *amìkui*, esante -ai ed -ui diftongi.

Do ca dezinenco -i povus konceptesar kom adjuntita a la formi kun -o, -a, -u (-oi, -ai, -ui), e la simpla -i (*frat-i*) en l'epiceni kom "abreviuro" di -oi, nam ne esas necesa indikar explicite la "o" por l'epiceni, esante l'epiceni generala vorti, konfronte kun la feminali e la maskulali, plu specala.

Nu, ni havas ica skemo por quar vortoklasi (artiklo, adjektivi, substantivi e pronomi):

FEMINALA	EPICENA	MASKULALA	
-a	-o	-u	SINGULARA
-ai	-i (-oi)	-ui	PLURALA

Altra koncepturi esos expresata per sufixi, same en nomi e pronomi:

exemple, "bono" generale por "bona ento", quale nun en Ido "prenez la boni (la bona pomi)", ma anke "bona homo" se ne esas altra indiki, e "bonajo" por precizigar "bona kozo";

simetre, "kelko" generale por "kelka ento", ma anke "kelka homo" se ne esas altra indiki (la nuna Idala "kelku"), e "kelkajo" por precizigar "kelka kozo".

Por la neutri nedeterminita on uzas nun en Ido "lo bona" ("la bonaji" plurala, nam to ne esas la singla bonajo, ma omna bonaji generale); e por la pronomi on uzas "ulo", "kelko".

Nu, por unigar omno, por la neutri nedeterminita on povas adoptar la dezinenco -od (kun la -o dil epiceni, nam li esas sensexua, ma kun adjunto di -d por indikar la nedetermineso): tamaniere on obtenas "lo bonod" (sen pluralo, nam lu esas nedeterminita) vice "lo bona", ed "ulod", "quod" vice "ulo", "quo". Me cherpis l'elemento -od ya ek "quod" Latina. Dezinenco -um (uzata en altra lingui) ne esus tante facile prononcebla kun qu-: *quum*, ed esus plu simila ad -u (maskulala) kam ad -o (epicena e do sensexua). La maskulala *quu* (= *ilqua*) esus tolerebla, pro ke plu rare uzata, ma esas plu bona evitar la ofta *quum* vice *quo*.

Esas neutila, meaopinie, distingiar l'epicena (*qua*) de la neutra determinita (*olqua*): l'epicena ja esas ulo quo indikas nek maskuli nek femini, e la neutra havas la sama rolo: *neuter* signifikas nek l'una nek l'altra, t. e. nek maskulala nek feminala. Fakte en la Komplete Gramatiko Detaloza esas skribita:

"En Ido, la distingo dil genri esas *naturala*: on uzas la maskulal genro por la maskuli, la feminal genro por la femini, la neutra por la kozi, ed anke por la enti di qui la sexuo esas nedeterminita: *infanti, pueri, homi, yuni, oldi, personi, individui, kavali, bovi, kati, e. c.*"

Nu, la neutra (*ol, olqua, olca, olta*) esas ne nur por la kozi, ma anke por la enti kun sexuo nedeterminita, e do pro quo anke *lu? Lu, qua, ca, ta* equivalas *olu, olqua, olca, olta*, nam, kande on ne precizigas la sexuo, on uzas la epicena, e la neutra havas la sama tasko, do un formo suficas: se "ol" indikas anke homo, persono kun sexuo nedeterminita, esas superflua havar "lu". Se on dicas "la homo kun la pako, qua...",

per "qua" on povas aludar sive la homo sive la pako, e l'eventuala uzo di "olqua" ne indikus la pako plue kam la homo; konseque, la simpla "qua" suficas e l'adjunto di ol-donas nula informo plusa. La konsidero di "olqua" kom speciganta la kozo, la ento ne anmoza, esas nur arbitrialajo. La sistemo kun quar termini en Ido esas neutila komplikuro.

Do ica esas la skemo dil pronomi relativa:

qua, olqua -> quo,

ilqua -> quu,

elqua -> qua,

quo -> quod.

Me ja dicis ke ca dezinenco -od, indikante la nedeterminita neutri, ne bezonas pluralo. Tamen lu bezonas akuzativo, o forsan ne.

Til nun, me ankore ne parolis pri l'akuzativo: me traktis nur la genri e la nombri, nam l'uzo di la -n inversigala Idala ne chanjus:

frato -> frato,

fraton -> fraton,

fratinon -> fratan.

Nun problemo naskas por aplikar ca -n ad -od, exemple quale on dicus "quon"?

Certe ne esas posibla "quodn"!

Anke ne konvenus adoptar "quom" kun nova dezinenco -m, nam nur por la neutri nedeterminita on havus altra dezinenco kam -n, enduktante ecepto, ed ultre to la -m ne esus facile dicernebla de -n.

On povas adjuntar -n ante -d vice pose: "quond", egardante la -d kom dezinenco qua adjuntesas laste a "quo" e "quon" por indikar nedetermineso: "quod" e "quond". Co esas regulozza formale, ma me timas ke en la praktiko "quond" ne dicernesus bone de "quon" en ula kunteksti fonetikala.

Esas preferinda, segun me, lasar "quod" kom neutra nedeterminita sive por la formo dil nominativo sive por ta dil akuzativo, nam, quale ja tre bone explikadis Otto Jespersen en sua verko *An International Language*, la sucio pri la distingo inter subjekto ed objekto ne havas vera fundamento: la kunteksto helpas dicernar la diversa kazi, e do unika formo "quod" suficus; cetere, ka lo ne esas tala anke en la Latina? La formo unika "quod" en la Latina servas amba kazi: nominativo ed akuzativo!

Ma, se on tordetas la nazo pro to, existas anke altra solvo, t. e. konsiderar la dezinenco -od ne kom vera dezinenco ma kom sufiko -od-, kun la dezinenco -o tacata; tale la generala dezinenco -o vere donas uniformeso a la tota klaso di vorti: cakaze la pronomo "quod" esas konsiderenda kom elizionuro de "quodo", formo qua recevas la normala -n inversigala en "quodon", anke facile dicernebla fonetikale e facile pronuncebla. L'elizio esas hike normala procedo, nam en Ido l'adjektivi elizionesas, e pro to en ca kazo, quoniam l'adjektivi esas enkorpigita en la plu ampla klaso inkluzanta adjektivi, nomi e pronomi (ed artiklo), ca ampla klaso normale heredas l'elizio dil adjektivi. E remarkez ke en Ido l'elizio facesas mem pri kelka adverbi (ankore -> ancor, kande -> kand, e. c.), ultre ke pri verbi.

Nu, ni videz nun la vorto-speci unope, aplikante la tota sistemo aranrita.

Ni komencez de la pronomi personala.

PRONOMI PERSONALA

Ante desegnar tabelo kun la skemo di omna pronomi personala, me mustas traktar ankore plusa aferi relatanta li. Ante omno, me examenez la sistemo di nuna Ido. Observante la nuna personali, on remarkas ke, pri la finaji, li sequas certena principo, t. e. la sama modelo di la pronomi nedefinita: singulari en -u e plurali en -i. Ma ja hike on remarkas ecepto: *me* finas per -e vice -u, e do on vidas ke la principo ne esas strikte sequata, evidente pro motivi di naturaleso: *mu* esus arbitriala e leda.

En nia kazo, ni devas aplikar la sistemo per -o (por la singulari) ed -i (por la plurali). Ma ni sequos la sama flexebleso en la sistemo, aplikante ne rigide la -o ad omna singulari. La pronomo *me* ja esas bona, kun -e, nam, quankam la -e esas kustume la dezinenco dil adverbis, on ne darfas dicar lo sama por monosilabi en qui la radiko ("m-", se on darfas konsiderar lu kom tala) ne esas uzata altraloke kom radiko adjektivala, e do nula sencon havus hipotezala adverbis "me": ca vorto esas do konsiderenda kom aparta radiko izolita, sen dezinenco.

Ma, se ni rezonas tale, ni darfas uzar la sama procedo anke pri altra pronomi. Me sempre questionis me pro quo on prenis, por l'unesma persono, l'akuzativo Latina *me* e, kontree, por la duesma persono, la nominativo Latina *tu* vice agar paralele prenante l'akuzativo *te*, analoge anke pri l'aspekto; e por la triesma persono reflektiva on adoptis mem neexistanta *su* vice la normala *se*. Me sempre questionis me pri to, e sempre respondis a me tale: on fondis su ne tante sur la pronomi personala ipsa, ma plu exakte sur la posedali Latina: *meus, tuus, suus*; se on removas la dezinenco -us, on obtenas la formi *me, tu, su*; e to omna por obtenar naturalatra adjektivi posedala *mea, tua, sua* formacante li reguloze de la pronomi

personala. Ma ka to omna esis necesa? Ka nur le Latina *meus, tuus, suus* existas kom modeli di posedali naturala?

La preco di tala procedo esas ke on adoptis la semblante naturalatra *tu*, qua esas plezuroza kom subjekto, ma min normala kom komplemento: frazi quala "me amas tu", "lu dicis a tu", "ni kantas por tu" esas vere leda. E la absolute stranja *su* havas nula refero a vorti naturala, sive kom singularo sive kom pluralo, en qua la -u esas anke nelogikala, nam lu uzesas sempre por la singulari, di qui lu esas do karakterizivo. Es remarkenda ke ta -u esas anke nejustifikinde adjuntita ad *on* (en la diskutinda *onu*), sen logiko, nam ca pronomo, havante nombro nedeterminita, esas reale nek singulara nek plurala.

Procedo plu naturala esus adoptar tranquile la tri akuzativi Latina *me, te, se*, anke analoga de la vidpunto dil aspekto. La posedali qui povus derivesar de li (*mea, tea, sea*) ne esas arbitrala, nam li trovas refero, exemple, en la Portugalana *meu, teu, seu*, ed anke en la Kataluniana; en la Franca existas anke le intersimila *mes, tes, ses*, quankam li esas plurala (ma anke la pronomi posedala *le mien, le tien, le sien*); e la Germana havas *mein, dein, sein*, quankam ibe *ei* es pronuncata *ai*, ma adminime skribe omna tri havas la litero "e".

Do ni adoptos sendubite la pronomi personala *me, te, se* (ni traktos la posedali plu tarde), kun la nedeterminita "e", e fakte ici esas la pronomi di qui l'elemento konsonanta ne subisas pluraligo: *se* esas same singulara e plurala, e *me* e *te* havas plurali (qui cetere ne esas vera plurali) kun altra konsonanti. La pronomo *on* esas bonega e suficanta tale quale lu esas (de la Franca *on*), sen ula dezinenco, pro la motivo ja explikita supere.

La pluralo *ni* restas nevariita, nam lu prizentas nula problemo, e havas anke la -i dil plurali.

La restanta pronomi personala traktenda esas iti dil duesma e triesma persono (ne reflektiva).

La nuna duesma persono prizentas (ultre *tu*, ja traktita) *vu* e *vi*, respektive singulara e plurala, kun la reguloza -u ed -i. Segun la nova sistemo, la vokali adoptita esas -o ed -i, e do *vu* chanjas a *vo*. La formo *vo* esas nule arbitrala, nam lu reflektas vos Latina e *voi* Italiana. La pluralo *vi* restas nechanjita.

La pronomi di la triesma persono esas nun *lu* e *li*: *lu* analoge chanjas a *lo*, e *li* restas egala.

Segun la solvo expozita supere pri la neutri nedeterminita, la nuna *lo* recevas la formo *lod* (konfrontez lu kun la Latina neutra *illud*).

Ni videz nun la derivuri feminala e maskulala di *lu* e *li*: *elu*, *ilu*, *eli*, *ili*.

Me ne parolas pri la neutri (*olu*, *oli*) pro ke me ja traktis antee lia superflueso: li havas la sama valoro di *lu* e *li* respektive (pro to me nultempe uzas *ol*, *olu* ed *oli* en ica verko), e do esas konsiderenda o nur l'uni o nur l'altri; nu, me deskriptis *lu* e *li* hike supere (-> *lo* e *li*).

Pri la feminali e la maskulali, es dicenda ke ldo formacas li en maniero ne uniforma a ta dil substantivi, nam lu uzas sufixi por ici e prefixi por iti. Kontree, ni formacos, por uniformeso, la feminali e la maskulali exakte en la sama maniero deskriptita pri la substantivi (qui havas anke la sama dezinenci, kun adjektivi ed artiklo). Camaniere, *elu* ed *ilu* esos respektive *la* e *lu*, e la plurali *eli* ed *ili* divenos *lai* e *lui*, analoge a la substantivi.

Exhaustita la traktado di omna pronomi personala, me povas pasar al adjektivi e pronomi posedala, ma ne ante desegnar tabelo di le personala, quale me promisis komence di ca chapitro:

		sing.				plur.	
	fem.	neutra*	mask.		fem.	neutra*	mask.
1ma persono		me				ni	
2ma persono		te, vo				vi	
3ma persono reflekt.		se				se	
3ma persono	la	lo	lu		lai	li	lui
nepersonala				on			
neutra nedeterminita		lod					

* Hike per "neutra" me intencas dicar anke "epicena".

Me adjuntas nur ke, quoniam la pronomo "se", quale on certe ja remarkis, kolizionas kun la konjunciono "se", oportas chanjar ica konjunciono a "si", qua vere, en ca lasta formo, esas komuna a Latina, Franca, Hispana e Kataluniana, dum ke "se" esas nur en l'Italiana ed en la Portugalana.

ADJEKTIVI E PRONOMI POSEDALA

Nun me povus simple aplikar a la personali la vokalo dezinenca dil adjektivi (-o) por formacar la posedali: *meo, nio*, e. c.

Ma ka ca procedo esas logikala? Certe nule uniforma kun la restajo di la gramatiko. E, se me volas precizigar, me dicez ke, anke hike, regretinde (e neexpektite), to quo havas senco en Esperanto ne plus havas senco en Ido. Ni ja vidis komence di ca verko ke la distingo inter adjektivi e substantivi per du dezinenci -a ed -o havas senco e preciza motivo en Esperanto ma ne pluse en Ido, e tamen Ido heredis inerte ca distingo de Esperanto sen ke on rezonis pri to. Ni ja vidis ke l'adopto di la dezinenco -u en la korelativi di Esperanto havas la senco e la motivo unionar aden su la du dezinenci -a ed -o di adjektivi e pronomi, ma ca senco esas complete mis-koliita en Ido. E nun triesmafoye ni videz ke la formaco dil posedali del pronomi personala en Esperanto havas plena senco e reflektas uniforme la procedo morfologia aplikata anke al substantivi e ad altra vorti: *mar-o* -> *mar-a* (= "di la maro"), *ĉiam* -> *ĉiama* (= "di sempre"), e same *vi* -> *via* (= "di vi"), kun kohero di Esperanto. E triesmafoye ni videz ke to ne plus havas senco en Ido.

Perdante kohero ed uniformeso en to, Ido adoptas du diversa valori di la dezinenco -a: la nura valoro di adjektivo, indikanta tale nur la rolo gramatikala, por l'adjektivi derivita de substantivi, e la plena valoro di genitivo, do kun propra signifiko, por l'adjektivi posedala derivita de la pronomi personala.

Nu, quoniam en la sistemo di Ido ed anke en ca nova experimento vere ne esas posibla en la praktiko adoptar por la pronomi personala la sama sistemo (per la sufizo -al-) aplikata

al substantivi, por evitar donar a la dezinenci existanta dil adjektivi ta duopla valoro, ni mustas adoptar altra dezinenco.

La pronomi personala finas preske omne per vokali, e ca vokali, mem se konsiderata kom dezinenci, esas konservenda (nam li indikas singularo o pluralo expresenda); do, quoniam ni finis la vokali disponebla, ni povas senprobleme adoptar dezinenco konsonanta.

Egardante la fakto ke le posedala esas praktike nulo altra kam genitivi (dil pronomi personala), la maxim bona dezinenco, cherpita de la Latina, esas la konsonanto -s.

Ca konsonanto uzesas en Ido por la konjugo-sistemo di la verbi, ma sempre unionita a vokalo preiranta en la diversa dezinenci (-as, -is, -os, e. c.); ta dezinenci, qui ja konstitucas silabi per su, unionesas a la radiki verbala, qui anke esas formacita da adminime un silabo: pro to, la formi verbala rezultanta esas single de adminime du silabi, e nule povas konfliktar kun la posedali, qui esas unsilaba.

La "s" en la Latina expresas la genitivi en la triesma, quaresma e kinesma deklino-sistemo, ed anke en la unesma arkaika ("familias" = "dil familio"), ultre trovesar en la deklino-sistemi pronomala. Anke la famoza "genitivo Saxona" adjuntas 's al baza vorto. Pluse, on ritrovas la "s" en la dezinenco -es di la genitivi apartenanta a la korelativi di Esperanto.

Do: *mes, tes, ses, nis, vos, vis, los, lis, las, lais, lus, luis, ons*. Ica posedali, tre praktikale e tre facile, kondutos kom vera genitivi, esante do nevariebla! Tale on evitos deklinar li (quankam la deklino esus facila, quale me ja dicis), e la manko di pluralo produktos nula detrimento, nam ja suficas la pluraleso expresita dal artiklo (analoge a la nuna Idala *le mea, le nia*, e. c.).

La posedali *mes*, *tes*, *ses* e *vos* koincidas (skribe) kun le Franca samaforma, quankam ibe la "s" finala indikas la pluraleso e ne la genitiveso. Tamen: "mes livres" = "mes libri".

ADJEKTIVI E PRONOMI RELATIVA E QUESTIONALA

Me ja komencis montrar kelka kozi pri la pronomi relativa supere, kande me traktis la dezinenco -od.

Surbaze di la skemo di dezinenci til nun elaborita, la relativi-questionali aspektas tale:

quo (en Ido = "qua"),
qui (en Ido = "qui"),
quod (en Ido = "quo").

La formi kun -n inversigala esas:

quon (en Ido = "quan"),
quin (en Ido = "quin"),
quodon (en Ido = "quon").

La formi kun precizigo dil sexuo esas:

qua, quo, quu = (rispektive) elqua, olqua, ilqua
quai, qui, quui (pron. quài, quì, quùi) = (rispektive) elqui,
olqui, ilqui

omni kun adjunto di la -n inversigala se lu esas necesa.

L'adjektivo questionala "quala" divenas "qualo" ("quali" kom pluralo).

ADJEKTIVI E PRONOMI DEMONSTRATIVA

Me esus tentata solvar quik l'afero dil demonstrativi skribante senprobleme:

Ica, ici, ico (e *ca, ci, co*), *ita, iti, ito* (e *ta, ti, to*) divenas respektive:

ico, ici, icod (e *co, ci, cod*), *ito, iti, itod* (e *to, ti, tod*),

e pluse:

elca, olca, ilca; elci, olci, ilci;

elta, olta, ilta; elti, olti, ilti

divenas respektive:

ica (ca), ico (co), icu (cu); icai (cai), ici (ci), icui (cui);

ita (ta), ito (to), itu (tu); itai (tai), iti (ti), itui (tui).

Tamen, aparte la fakto ke "tu" ne esas tre kontentiganta, nam lu semblas pronomo di duesma persono singulara (quankam reale la koliziono fakte ne eventas), me irge ne esas tre kontenta; ma ne exakte pri la formi nova (qui havas nula aparta desagreableso plusa, konfronte kun la formi anciena): me ne esas tre kontenta pri omna formi.

La selekto di ta demonstrativi, *ica* ed *ita* (kun *ca* e *ta*) nule e nultempe kontentigis me: li esas ulamaniere "Volapükatra".

Do me ne povas ne propozar altra solvo plu naturala: en la plaso di *ica* ed *ita*, *isto* ed *ilo* (indikanta respektive proximeso e foreso), de la Latina *iste* ed *ille*, vice ke del Etruriana.

E la formi plurala esos *isti* ed *ili*. On ne bezonas la formi kurta. Yes, eventuala formi kurta (*sto, lo, sti, li*) esus ne tre bela e produktus kolizioni kun pronomi personala; ma me repetas: on ya ne bezonas tala formi. Pro quo tala formi kurta? Nula linguo, ecepte la Franca (*ce, ces, ça*) posedas formi tante kurta.

Tale la formi feminala, neutra (epicena), maskulala e neutra nedeterminita esus rispektive:

ista, isto, istu, istod, ed *ila, ilo, ilu, ilod*, certe plu familiara (konfrontez, inter altri, anke *istod* e la Latina *istud, ilod* e la Latina *illud*), e plurale:

istai, isti, istui, ed *ilai, ili, ilui*.

ADJEKTIVI E PRONOMI NEDEFINITA

Me havas ja poko dicenda pri la pronomi nedefinita: nur ke la dezinenci -a ed -u kunfluas ad -o (sen obliviar ke l'adjektivi prenas la -i se referata a pluralo), e ke la -o divenas -od. La dezinenco -i e la -e dil adverbi derivita restas nevariita. Do, exemple, *ula puero* divenas *ulo puero*, *kelka kozi* divenas *kelki kozi*, *omnu lernas omno* divenas *omno lernas omnod*, e *multi vizitis altra loki e nulu plendis* divenas *multi vizitis altri loki e nulo plendis*.

ADJEKTIVI E SUBSTANTIVI

Pos la pronomi, tandem me traktez l'adjektivi kvalifikanta e la substantivi: me traktas li kune, nam li havas la sama dezinenci. Aplikante a li omna la sama sistemo ja deskriptita, me montras direte la skemo, kun ekzemplo di adjektivo:

		feminala	neutra	maskulala
singulara	determinita	BONA	BONO	BONU
	nedeterm.		BONOD	
plurala	determinita	BONAI	BONI	BONUI

Ma aplikebla same a la substantivi:

		feminala	neutra	maskulala
singulara			AMIKO	
		AMIKA		AMIKU
plurala			AMIKI	
		AMIKAI		AMIKUI

Kompreneble, quale on vidas, la substantivi ne povas havar la neutra nedeterminita, pro motivi logikala.

En ca duesma skemo, me pozis la feminala e la maskulala kelke sub la neutra/epicena, por evidentigar lia subordineso a la neutra, qua esas formo simple nepreciziganta la sexuo, e qua do povas inkluzar li amba.

L'adjektivi konkordas kun la substantivi a qui li referesas, tale la referi dil adjektivi a diversa substantivi en frazi kompleksa esos plu klara. Ma kompreneble, kande esas klareso, ne esas necesa konkordigar omno morfologiale, ed on darfas segunvole lasar a kelka elementi la formo epicena. Exemple: *bona amika*, *bonu amiku*, ma anke *bono amika*, *bono amiku*, nam ne esas necesa repetar l'expreso di la sexu, quale kande on skribas en Ido: *el esas amikino*, ma anke *lu esas amikino* od *el esas amiko*. Do anke simple *bono amika* o *bona amiko*. E, kande la formo es epicena (singulara), on darfas mem elizionar lu: *bon amika* o *bona amik*.

Lo sama por la plurali: *bonai amikai*, o simple *boni amikai*.

Pri la neutra nedeterminita, quale me ja skribis supere, *lo bonod* remplasas *lo bona*, por indikar omno bona en senco maxim nedeterminita. Ma por indikar la singla kozo bona, on dicas, quale sempre, *bonajo*, qua referesas a preciza kozo bona, determinita, e qua do havas anke pluralo: *bonaji*: *lo bonajo*, *li bonaji*.

ARTIKLO

Observante l'aranjo dil artiklo en Ido, on mustas agnoskar ke, per agado ya plumpa, on facis mikra fusho. Ja la situaciono, en la morfologio, pri la relato di nomi e pronomi kun adjektivi esas kompleksa e desordinita, nam ad un dezinenco -a dil adjektivi korespondas tri dezinenci por substantivi e pronomi: -o por la substantivi (*bona* -> *bono*), la sama -a por demonstrativi, questionali, relativi e posedali (*ita* -> *ita*, e. c.) ed -u por pronomi personala e nedefinita (*ula* -> *ulu*, e. c.); pluse, l'artiklo, qua finas per "a" (pro la motivo di rolo adjektivala ja expozita supere), aquiras sua formo plurala en maniero tote nova e "needitita": per "e", qua esas vokalo qua ya relatas adjektivi, ma por transformar li ad adverbi, e certe ne a plurali.

Fortunoze, per la nova sistemo hike aranjita, ni tote ne plus bezonas ta arbitrala formo "le", nam l'artiklo absorbesas perfekte en ca plu racionala metodo.

Me ja explikis supere ke l'artiklo subisas la sama procedo di adjektivi, substantivi e pronomi. Ma me ne explikis bone certena principi e, pro to, forsan kelka lektanti, plu atencoza kam altri, povus observar ke existas, segun li, ula kolizioni, kredante ke me ne aperceptis li.

Nu, kredez e fidez, me povas certigar a vi ke existas nula kolizio inter l'artiklo e la pronomi!

Analizante tre profunde la naturo dil artiklo determinanta (definita) e di la pronomi personala, se on vere facas intima analizo e studio di lia esenco, on mustas agnoskar ke la pronomi personala korespondas a la substantivi quale l'artiklo korespondas al adjektivi, e do ke l'artiklo relatas la pronomi personala same kam l'adjektivi relatas la substantivi.

L'adjektivi esas atributi e kvalifikanti di altra vorti, e havas l'esenco di la substantivi ma "projektita" adsur altra vorti a qui li referesas.

Samamane (fidez) l'artiklo havas l'esenco di la pronomi personala, ma esenco plu debila pro ke "projektita" adsur altra vorti e tendencanta a li: tensita a kvalifikar li, a determinar li.

Ica koncepto esas kompleksa e profunda, e ne esas explikebla per simpla vorti. Tamen me esas certa ke multi de vi parkomprenis lu.

Por komprenigar plu bone, me rekursos a komparo kun la demonstrativi: l'artikli korespondas al adjektivi demonstrativa quale la pronomi personala (di triesma persono) korespondas a la pronomi demonstrativa; la demonstrativi (adjektivi / pronomi) havas senco simila a ta dil artikli / pronomi personala, ma esas simple plu pezoza kam li:

ita homo – la homo; ita – lu

od:

ita homo -> ita – la homo -> lu

Konsiderez la sequanta exempli di komparo, ube montresas, sinistre, adjektivi relatanta "homo" e, dextre, lia substantiviguro o pronomiguro:

richa homo – richo

ita homo – ita

ula homo – ulu

la homo – lu

La lasta exemplo esas logikal e konsequanta analogajo. Praktike, la pronomo *lu* esas la pronomiguro dil artiklo *la*.

Or, quale l'adjektivi, segun nia konstato, darfas deklinesar quale la substantivi e la pronomi, en la sama maniero l'artiklo darfas deklinesar quale la pronomi di triesma persono e havar lia sama formo! Sen konfliktar kun li.

Kande "lo", "li", "la", e. c. akompanos nomo, li esos artikli; kande ne, li esos pronomi, segun la sama rezono ja facita pri adjektivi e substantivi.

Do ne astonezez lektar, exemple: *lo bono amiko* e *lo venis adhike*.

Nula konflikto e kompleta logiko!

NOMI DI LINGUI

La unigo di la dezinenci di adjektivi e substantivi efektigas kolizio na qua devus ne eventar se Ido agabus pri la nomi di lingui en maniero plu rigoroza. En Ido la nomi di habitanti e di membri di populi, qui esas nomi, kompreneble havas la dezinenco -o. Ma, por la nomi di lingui parolata da ta populi, uzesas vorti qui ne esas nomi, *sinu adjektivi qui referesas a la substantivo "linguo" tacata. Do adjektivi uzesas kom substantivi. L'afero havas anke sua korekteso (pro la refero al substantivo tacata), tamen lua arbitraleso konsistas en la fakto ke nur konvencionala ta radikali, qui esas le sama uzata anke por la membri di populi, en formo adjektivala indikas lingui. Adjektivo sen substantivo povus referesar ad irgo. La rekurso al uzo dil substantivo tacata "linguo", qua es konsiderenda nur pro konvenciono, revelas la manko di oportuna sufijo qua exprezes ta koncepturo, t. e. la *linguo di...*

Ita manko divenas evidenta hike, en ica okazono, kande traktetas la unigo di adjektivi e substantivi per un marko: l'adjektivi, diveninte quala la substantivi, montras klare ke por expresar plusa koncepturo (la *linguo*) altra kam la membro di popolo, on bezonas apta sufijo, qua tre oportune kompletigas la sistemo vortifala e plenigas la spaco vakua.

Nu, la sufijo maxim konvenanta en ica kazo, cherpita ek diversa lingui naturala moderna, e derivita de la Latina -ens-, esas sendubite -ez-.

Do exemple "Franco" e "Franca", kunfluita per ica sistemo al sola "Franco", riaquiras distingeso per la du formi "Franco" e "Francezo" (indikanta respektive persono e *linguo Franca*).

L'afero, tamen, ne esas tante simpla en omna kazi: por la nomi di membri di populi qui ne havas radikalo propra, qual

"Italiano", qua kompozetas per "Itali-" e la sufizo -an-, oportas konsiderar la nomo di la lando ("Italia") e remover la parto "ia", se lu existas. Tale on formacas nova radiko a qua adjuntar -ez-o: exemple "Italezo". Se nomo di lando ne finas per "ia" ma per la dezinenco "-o" o per konsonanto, la radiko ja existas, ed on adjuntas a lu direte la sufizo: exemple "Portugalezo", de "Portugal". Plusa exempli: de "Hungaria", "Hungarezo"; de "Chinia", "Chinezo"; de "Japonia", "Japonezo"; de "Finlando", "Finlandezo".

VERBI

Ica traktado esus fininta, nam ica verko esas experimento qua vizas observar quo eventas se ni eliminis la difero morfologiale inter adjektivi e substantivi (qui, quale ni vidis, implikas anke pronomi ed artiklo) e donas a li la sama dezinenci.

Pro to, l'experimento esas kompletigita, nam la verbi nule inkluzesas en to.

Tamen, quoniam me deziras eliminar ula stranjaji di Ido, e quoniam hike me esas traktanta modifikuro di Ido, qua do ne esas Ido anciena ma Nov Ido, me darfis propozar ed inkluzar en ca linguo anke kelka (poka) modifikuri qui nule relatas la dicita vorto-klasi, e qui nur vizas remplasar ula traiti Idala meaopinie stranja o poka konvenanta.

Me ja agis tale pri la demonstrativi, nam lia modifiko ne konsequis del experimento strikte dicita, ma de la deziro jus expresita en ca supera linei.

Nu, un de la traiti qui nultempe kontentigis me esas anke la dezinenco verbala di la volitivo, -ez, quan me vidas kom kapricoza partikularajo extera al generala karaktero di Ido: nur ta formo finas per "z"! Se a to ni adjuntas ke me anke ne vidas la neceseso di lua adopto, on komprenas pro quo me deziras chanjar lu; nam la formo -es, kun "s", kontree, venas quik a la mento kom plu normala ed analoga a la dezinenci verbala -as, -is, -os, -us, kompreneble; ed anke esas plu komode pronuncebla.

En la Komplete Gramatiko Detaloza la selekto di la morfemo -ez justifikesas tale:

"E la dezinenco **-ez** dil imperativo? Unesme ni questionos, kad ol esas naturala od artificiala? Me opinias, ke la Franca linguo sate pruvas lua «naturaleso» per omna

duesma personi plurala di sua verbo, ed aparte di sua imperativo. Ica fakto, **pro ke nulo plu bona existis**, igis me propozar ol vice **-u** di Esperanto (markizanta anke pronomi: *kiu, chiu*, e. c.) e qua, se me ne eroras, posedas kom apogo nur imperativo Hebrea, nekonocata da preske omni. Remarkez ke **-ez** reale apartenas al sistemo **-as, -is, -os, -us** (per la substituco di la febla *z* a la forta *s*). Se me ne propozis -es, la kauzo esas, ke *venez, rakontez, dormez, preparez, pensez, pardonez, donez, manjez*, e. c., e. c., esas quik komprenata da irgu qua savas kelkete la Franca, **e certe plu facile e bone kam *venes, rakontes, dormes*, e. c.**"

Nulu kontestas la fakto ke lu esas naturala, ma ka ne esas naturala anke **-es**? Ed ica esas anke plu uniforma, vice la stranja **-ez** (stranja pro la konfronto kun la cetera dezinenci Idala). Nu, la plu analoga **-es**, anke de la lingui naturala, existis ed esis disponebla: do pro quo "nulo plu bona existis"?

La dezinenco **-es** trovesas en la Hispana (ed en la Latina, adminime) kom dezinenco dil duesma persono di la subjuntivo, qua uzesas ofte por exhortar, do quale la volitivo. Konfrontez: "me volas ke tu amez" a la Hispana "quiero que tú ames"; la subjuntivo exhortala esas uzata en la Hispana mem kom direta imperativo, en la formi negala, exemple: "no ames" di la Hispana esas en Ido "ne amez".

Do pro quo la formi kun **-ez** esus quik komprenata plu facile e bone kam la formi kun **-es**? Certe, da irgu qua savas kelkete la Franca! E da ti qui savas la Hispana (e la Latina) quo esus facile e bone komprenata?

Anke en altra parto di la KGD on lektas:

"L'*imperativo* (o, plu juste, *volitivo*) **-ez** atingas quik lekte irgu qua savas kelke la Franca: *venez, dormez*, e. c., **kontre ke *-es* atingas nulu: *venes, dormes***. Ma, se ulu ne povas

pronunciar facile -ez finala, lu pronuncez ol quale -es, sen hezito."

Sen plusa bezono komentar la parto "kontre ke **-es** atingus nulu", me komentez la sequanta parto "se ulu ne povas pronunciar facile -ez finala, lu pronuncez ol quale -es": nu, to esas la konfirmo di la plu multa komodeso di -es pri qua me parolis supere.

Oportas adjuntar ke -ez en la Franca trovesas ya en la konjugo-sistemo por la duesma persono, ma generale, e ne nur en l'imperativo, do -ez ne karakterizas l'imperativo e ne donas speciale l'ideo di volo. Kontree, -es en la Hispana trovesas en la subjuntivo, plu ofte e speciale uzata kun ideo di volo, di exhorto e di impero.

Ultre to, la formi verbala Hispana kun -es havas l'acento sur la prelasta silabo, la sama qua trovesus en la formi Idala: *àmes* - *àmes*, perfekte identa; kontree, la formi verbala Franca kun -ez havas l'acento sur la lasta silabo (ed anke la "z" ne pronuncata), do ca aspekto duktas a konfundi en la pronunco di la formi Idala kun -ez, qui ulafoye esas mispronuncata (to ya eventas en la praktiko, me experiencis lo) kun l'acento sur la lasta. Do es sendubite plu bona la formo kun "s".

Konkluze, me facas anke ca mikra chanjo a la konjugo-sistemo, inkluzante lu en la modifiki: -es vice -ez.

LA PREPOZICIONO YE

Plusa stranjajo esas la prepoziciono *ye* sen fixigita e preciza signifikato, veninta direte de Esperanto.

Me sempre egardis ica prepoziciono kom abstruza ed artificioza inventuro, un de la poka elementi aprioriala di Ido. Me prizas nek lua formo (*ye*, veninta de qua vorto naturala?) nek lua senco ed uzo nedefinita. Lu donas la mala impresio ke linguo ne esas kompleta, perfektigita, e ke mankas ulo; ke ta linguo ne esas provizita per omna elementi apta por expresar omno precize, e ke lu bezonas vorteto sen signifikato por arivar tradukar anke "on ne savas quo", expresebla exakte "on ne savas quale": sume, vorteto nulsignifikanta por proximigar su, quale on povas, ad ulo di quo on ne vere intelektas la intima senco; praktike, komoda moyeneto por "stopar la trui", ube la trui esas to quo mankas a la linguo o to quo ne intelektesas. Lo aparas quale se la linguiferi dicabus: "Ni ne parfacis omno, ma nur laboris til certa punto: por expresar omno cetera, ne previdita da ni, t. e. omno quo mankas, uzez la vorteto tru-stopera". Do ca vorto es simptomo di kozo neperfekta, aranjata aproxime.

Stranje ca nenaturala prepoziciono, ultre kopiesar da Ido, transvivis til Novial e mem la naturalatra Occidental! Tandem Interlingua "ocidis" lu, kelke tarde.

Quale me dicis, Ido kopiis lu de Esperanto, en qua lu havas la formo *je*. Kompreneble me ja ne prizis ta vorto til de la tempo di la studio di Esperanto; tamen es dicenda ke, vere, en Esperanto ta prepoziciono esas tre poka uzata, nam vice lu on prefere uzas plu ofte l'akuzativo: en la praktiko on uzas *je* preske nur por expresar la kloki. Kontree, en Ido, en qua on

sorgis eliminar l'akuzativo en la maxim multa kazi, ta prepoziciono riaparis quale herbacho omnaloke¹.

Segun me, lu esas desagreada por la oreli, pro ke tote nenaturala; e pri la senco, me opinionas ke on devus pozar ordino.

Quale on povas remplasigar ta prepoziciono?

Kande lu expresas punto preciza en la spaco od en la tempo, on povas uzar, vice lu, nova prepoziciono *at*, pruntita del Angla: *ye ca kloko -> at isto kloko*; *ye ca punto -> at isto punto*; *ye favoroza plaso -> at favorozo plaso*; *ye unesma vido -> at unesmo vido*.

Kande lu ne uzesas por expresar punto preciza spacial o tempala, en multa kazi lu esas moyeno por transpozar nelogikala expresuri idiomala, ed en ta kazi on uzez la komplemento direta: *me fidas ye tu -> me fidas te*.

Se ne, on devas rezonar, trovar ed uzar, precize, la prepoziciono maxim konvenanta ed apta expresar l'ideo. Esas tro komoda evitar l'obstaklo por tote ne rezonar ed uzar neprecize e grosiere prepoziciono servizaja, quale se ca linguo esus kozo povra ed apene esbosita.

¹ *omnaloke*, e ne *omnube*, quale astonive duras skribar de longa tempo mem l'Idisti savoza e prestijozaj! Tamen la Komplete Gramatiko Detaloza esas ibe, konsultebla. Nu, lektez lu, e funcionigez via cerebro, nam vi havas lu. La vorto *omn-ube* esas kompozuro per *-ube*: e do...?

Un de la dicita l'Idisti en publika [mesajo](#) deklaris la formo kom justifikita da la KGD, citante texto ek lu, e mem ofrante expliko (kompreneble eroroza!) di tala uzo, per interpreto tote falsa di ta vorti, quan il kredis justa.

Ofte on uzas *ye vice per* o *pri*: *alimentar, impregnar, indutar, inflar, charjar, inkombrar, inundar, komercar, kontaminar, kovrar, pagar, provizar, saturar ye -> per, taxar ye -> pri; digna ye -> pri* (o *de*).

Altrafoye on simple uzez *a*: *me kredas a te*. En altra kazi, altra prepozicioni; esas sempre trovebla prepoziciono apta: *konsistar ye -> ek, en; ye hazardo -> pro hazardo*.

Por expresuri di mezuro, ofte suficas uzar nula prepoziciono, quale en nia lingui naturala, nam vere ne existas prepoziciono ekkluzive expresanta mezuro, t. e. ta komplemento qua respondas a la questiono "quante?":

domo alto duadek metri; rubando longo tri metri.

Ne esas motivo nek bezono, en tala kazi, uzar prepoziciono, se la lingui naturala ne uzas lu; ne omna komplementi expresesas per prepoziciono: li esas la komplementi qui en Esperanto recevas l'akuzativo; e do, se en Ido on supresis l'akuzativo por la komplemento direta, qua tale es expresata sen adjuntar irgo, pro quo insistar uzar prepozicioni o mem inventar stranja uzi di li por omna cetera komplementi? On simple uzez nula akuzativo e nula prepoziciono, same kam por la komplemento direta e same kam en la lingui naturala. En la Kompleta Gramatiko Detaloza on rekomendas ke uzesez por klareso la prepoziciono *dum*, ma atencez: on aludas nur *dum*, por la komplemento di tempo duranta, e nur por ne kompromisar la klareso di la frazi, qui en tala kazi povus aspektar konfuza; on ne aludas omna komplementi. Fakte, en Ido esas anke kazi en qui on ne uzas prepoziciono, t. e. en la tre ofta expresuri quala "du yari ante nun": *nun* havas prepoziciono (*ante*), ma *du yari* guvernesas da nula prepoziciono.

En altra kazi en qui on indikas mezuro ma vere on esprimas qualeso di kozo, on povas uzar *kun, ek, de* o la plu generala *di*:

libro kun duacent pagini, ek duacent pagini; cielskrapero de cent etaji (kun, ek); edificio di quaradek metri; arboro di duacent yari.

Vere, se on volas esar plu preciza, on devas specigar la senco per adjektivo o participo, quale en la du frazi plu supera. Tale:

libro havanto (o diko) duacent pagini; cielskrapero havanto cent etaji; edificio alto quaradek metri; arboro evanto duacent yari.

Nu, la stranja prepoziciono ye povas esar supresata, e tale on parolas plu naturale e plu precize.

KA, KAD

E, ultime, me ne povis neglijar la trakto anke di ca vorto: *ka / kad*, qua segun lo dicata (ne en la KGD) venas de la Sanskrita.

Ca vorto, nekonocata da la majoritato de la personi en Europa, semblas min oportuna kam la plu familiara e venanta de la Franca *eske*, elizionebla ad *esk* segun la modelo di *anke / ank, kande / kand*, ed altra vorti.

Nun me vere finas la traktado!

Me adjuntas nur, sube, kelka exempli e specimeno por kompleteso e plu multa klareso pri la rezultajo.

Me esperas facir laboro qua povez interesar adminime kelki.

Tiberio Madonna

EXEMPLI

Me lektis multa libri interesanta.

Me lektis multi libri interesanti.

Me donis a tu ca bona frukti.

Me donis a te isti boni frukti.

La filiino di mea amiki esas tre bela.

La filia di mes amiki esas tre bela.

Ne komprez la vino reda; komprez la blanka.

Ne kompres lo vino redo; kompres lo blanko.

L'Angla dil Angli diferas del Angla dil Usani.

L'Anglezo di li Angli diferas del Anglezo di li Usani.

Raportez la fakti eventinta, ma nur la novi / le nova.

Raportes li fakti eventinti, ma nur li novi.

Me ne manjos pomi, se ilu ne ofros le maxim granda / la maxim grandi² (?).

Me ne manjos pomi, si lu ne ofros li maxim grandi.

² Expresuro ne certe korekta en Ido, e certe ne korekta se on egardas "grandi" kom substantivo (adjektivo substantivigita); lu esas korekta se "grandi" egardesas simple kom adjektivo plurala, admisante la dezinenco *-i* kom finajo anke dil adjektivi; kontree, on povas opinionar ke *-i* substantivigas l'adjektivo, esante dezinenco di la substantivi, t. e. ke lu aplikesas al adjektivi pro ke takaze li, ne esante akompanata da substantivi, fakte divenas ipse substantivi: cakaze "maxim grandi" ne esas korekta, nam "maxim" akompanas adjektivi, ne substantivi.

La korekteso dil expresuro, do, dependas de la rolo atribuata a "grandi" (di adjektivo o di substantivo): to ne esas sat bone klarigita en la KGD.

SPECIMENO

Me donas poemo kom specimeno, sen ula hezito e sen facar problemi qui ne existas: segun l'opiniono di L. Couturat, la poemi ne esas bona moyeno donar modeli di la linguo (lektez la noto 28 en *Studyo pri la derivado*, pag. 48 di la versiono elektronikala), nam ilu skribis: "... *esas tre malbona prizentar poeziaji quale modeli di stilo en krestomatío, nam on esas forcata prenar en li ula liberesi e mem « licenci » relate la gramatiko, la sintaxo e la derivado.*"

On permisez a me expresar, kun la tota respekto, mea nekonkordo pri ta tezo. Se la problemo esas la liberesi e licenci, quin poeti (ma ne omna poeti e ne sempre) prenas en poemifar, suficas interdiktar ta liberesi (qui ofte ne esas absolute necesa), adminime kande on traktas donar modelo, vice interdiktar la tota uzo di poemi kom specimeno, e mem la tota poezio en linguo internaciona. Yes, nam L. Couturat tote interdiktis poemifar en Ido, en la timo (segun lo deklarita) ke la poemi domajus l'integreso di la linguo donante falsa modeli per lia deformi di la gramatiko, exemple per elizioni ne permisita.

Or ni omna judikez ka to esas bona motivo por "rekortar la ali" di la poeti (permisez a me uzar ica **poezial** metaforo, qua esas expresuro uzata en l'Italiana ma meaopinione sat klara por omni). La motivo ne semblas suficanta por justifikar rezolvo tante grava e radikala e, segun me, ecesanta: quale se me, por ne vidar la lumo di lampo, ruptus la lampo! Ka ne suficus extingar ol? Retrovenante a nia kazo: quale me dicis, se on timis ke l'integreso di la linguo domajesus da la poemi pro lia licenci, on interdiktez la licenci, qui – me repetas – ne esas absolute e sempre necesa, precipue pri poemi **originala**, en qui la poeti es evidente plu libera sequar la gramatiko, nam

li ne esas ligita a la fidela riproductado di la teksti originala. Fakte, tradukante poemo de altra linguo, on povas esar koaktata deformar la vorti por respektar lo skribita dal autoro originala, por inkastrar la tradukuro en la versi, forsante ol; kontree, kompozante originale en Ido, la poeti povas organizar lo expresenda en sua versi quale li volas, e mem expresar to quon li volas, sen bezono facar deformi a la linguo. Me remarkigas ica difero, e skribis supere la vorto "originala" per dika literi, pro ke, paradoxale, L. Couturat interdiktis la poemi originala mem plu forte kam la poemi tradukita, e to esas stranja, nam on expektus lo kontrea.

Irgakaze, me opinionas ke amba interdikti esas neacceptebla; la ago maxim simpla e normala esus interdiktar la licenci e postular ke omni, anke la poeti, respektet la gramatiko, quo esas ya posibla e realigebla: me tre rare uzis, en mea poemi, l'elizio di la substantivi, e nultempe en la komenco; me rezolvis elizionar kelka (tre poka) substantivi, erste pos ke me remarkis ta uzo en poemi da altri. Do, se on volas, on povas certe karear ta moyeno. Ed on darfas certe interdiktar ol, vice mem interdiktar la tota poezio kun grava detrimento di la linguo, privacata de importanta arto.

Linguo esas tante plu agreabla quante plu agreabla esas lua teksti. E la arto esas **lo agreabla!**

Pos l'oportuna (mem necesa) expliko di mea selekto, me prizentas la specimeno, kun vortopa tradukuro en klasika Ido:

VARIANTI CIELI

Lo sunizo di lo cielo
es embraco di lo mond:
singlo radio ek aquarelo
esas varmo brakio rond.

VARIANTA CIELI

La sunizo di la cielo
es embraco di la mondo:
singla radio ek aquarelo
esas varma brakio rond.

Lo nubizo dil mantelo
quo dil mondo es lo vest
es farbizo per pastelo
quon lo vato afable prest.

La nubizo dil mantelo
qua dil mondo es la vesto
es farbizo per pastelo
quan la vato afable prest.

Lo lunizo di lo cielo
ja dal nokto obskurigit
es lampionizar chapelo
quo somnolas ed ocit.

La lunizo di la cielo
ja dal nokto obskurigit
es lampionizar chapelo
qua somnolas ed ocit.

Lo stelizo dil chapelo
parkovranto e dormeskint
precozigas nun lo cielo
per igar lo mezotint.

La stelizo dil chapelo
parkovranta e dormeskint
precozigas nun la cielo
per igar lu mezotint.

Esas richi nis cieli
qui dumtempe es varianti
per kolori e per juveli
ek metali ed ek diamanti.

Esas richa nia cieli
qui dumtempe es varianta
per kolori e per juveli
ek metali ed ek diamanti.

T. M.

Remarkez ke on darfas elizionar le "-o" dil adjektivi (e do anke dil substantivi); altralatero on ne darfas elizionar le "-i", pro evidenta motivi di klareso (on ne plus discernus la singulari de la plurali), e tale anke l'adjektivi plurala ne esas elizionebla. Do on perdas ulo ma ganas altro, kun aceptebla kompenso.

NO

IDO